

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

**MEDIAMAKONDA AXBOROT
MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING
IJTIMOIY-FALSAFIY MUAMMOLARI**

mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

MATERIALLARI TO‘PLAMI

15-16 may 2024-yil

Guliston-2024

UO‘K 316.77:1

BBK 60.56+73

M 39

Mediamakonda axborot madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy muammolari. / Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami. – Guliston, “Ziyo nashr-matbaa” nashriyoti, 2024-y. 632-bet.

Respublika ilmiy-amaliy konferensiya O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma‘muriy islohotlar doirasida oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2023-yil 4-iyuldagi PQ-200 qarori 9-bandida belgilangan topshiriq ijrosini ta‘minlash maqsadida 2024-yil 20-martdagi 76-sonli buyruqqa asosan o‘tkazildi.

Konferensiya materiallari to‘plamidagi maqola va tezislar tahlil va hisob metodlarini qo‘llash va takomillashtirish yo‘nalishida ilmiy izlanishlar olib borayotgan professor-o‘qituvchilar, ilmiy xodim-izlanuvchilar, va magistrantlar hamda talabalar uchun mo‘ljallangan.

Mazkur to‘plamga kiritilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlar sanasining to‘g‘riligiga hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning o‘zlari ma’suldirlar.

Mas’ul muharrirlar:

J.X.Karshibayev, b.f.d. professor.

B.T.Tuychiyev, f.f.d. professor.

F.N.Jo‘raqulov, s.f.d. professor.

Taqrizchilar:

B.Ochilova, f.f.d. professor.

O.R.Musayev, f.f.d. professor

K.Kalonov, sot.f.n. professor

N.B.Abdullayeva, f.f.d. professor

Tahririyat hay’ati:

N.Saidkulov, A.Mansurov, Sh.Isaxova, N.Tursinkulov, X.Yarbayev, O.Yusufaliyev

ISBN 978-9910-792-50-2

© “Mediamakonda axborot madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy muammolari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, 2024

© “Ziyo nashr-matbaa” nashriyoti, 2024

KIRISH

Mamlakatimizda istiqbolning dastlabki yillaridan boshlab ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilishga alohida e'tibor qaratilib, farzandlarimizning jahon andozalari darajasida zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni egallashi, jismonan va ma'nan yetuk insonlar bo'lib ulg'ayishi, ularning qobiliyat va iste'dodini, intellektual salohiyatini yuzaga chiqarish, yosh avlod qalbida Vatanga sadoqat va fidoyilik tuyg'ularini yuksaltirish borasida ulkan ishlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston jahon axborot makoniga shiddat bilan integratsiyalashmoqda. Mamlakat fuqarolari bugungi kunda jahon hamjamiyati tomonidan to'plangan ma'lumot va axborotlarni cheksiz ravishda olish imkoniyatiga ega. Biz oladigan va foydalanadigan axborotning sifati bizning hayotiy tanlovimizga, ijtimoiy-siyosiy faoliyatimizga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu o'rinda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, barcha tarmoqlar va sohalarda, eng avvalo, davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2020-yil 5-oktyabr kuni "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi PF-6079-son O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni qabul qilindi. Mazkur farmon milliy axborot makonining yanada shaffof bo'lishiga, uning kengayishiga hamda global axborot makonida O'zbekiston imijining, milliy kontent mazmuni, shakli va usullarining boyishiga xizmat qilishi shubhasiz.

So'nggi yillar davomidagi texnika va texnologiyalar taraqqiyoti OAV, axborot manbalari va axborot yetkazib beruvchilari faoliyatining beqiyos kengayishiga olib kelib, fuqarolarga uning ulkan hajmidan foydalanish va almashinish imkonini yaratdi. Pirovard natijada, fuqarolar ushbu axborotning ishonchli ekanligini baholash, o'z fikrini erkin aytish borasidagi huquqlarini to'laqonli amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Shuning uchun ham kun tartibiga fuqarolarning media va axborot savodxonligini ta'minlashdek dolzarb masala ko'ndalang qo'yilmoqda. Global axborot jamiyati shakllanayotgan davrda media va axborot savodxonligi milliy taraqqiyot, har bir fuqaroning mamlakat kelajagi uchun ijtimoiy faolligi va mas'uliyati oshishini, aholining demokratlashtirish jarayonlarida faol ishtirokini ta'minlovchi muhim omildir.

Guliston davlat pedagogika institutida o'tkazilayotgan "Mediamakonda axborot madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy muammolari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya soha mutaxassislarini ushbu masalani tadqiq etish, mediasavodxonlik va axborot madaniyati bo'yicha muammolarni o'rganish, bu bo'yicha olib borilayotgan yangi tadqiqotlar bilan tanishish, xorijiy tajribalarni o'rganib, ularni amaliyotda qo'llash, axborot madaniyatini shakllantirish bo'yicha istiqboldagi islohotlarni chuqurlashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish, muammolarni zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil qilish imkoniyatini berishi bilan ahamiyatlidir. Mazkur anjuman mamlakatimiz tadqiqotchilarining sa'y-harakatlari natijasi bo'lib, zamonaviy dunyoda mediamakon xalqaro raqobat va axborot maydoni sifatida, Yangi O'zbekistonda milliy mediamakon va axborotlashgan jamiyatni barpo etish, ijtimoiy tafakkurni belgilashda mediasavodxonlik va axborot madaniyatini o'rni kabi zamonaviy tendensiyalariga tayangan tarzda tayyorlandi. Ushbu anjuman materiallari media va axborot savodxonligiga ega bo'lgan mass-media sohasidagi mutaxassislar malakasini oshirishga yordam beradi, degan umiddamiz. Konferensiya to'plami ta'lim jarayonining asosiy sub'ektlari bo'lgan pedagog va talabalar ehtiyojini hisobga olgan holda tuzilgan bo'lib, aynan ustoz-o'qituvchilar millionlab yoshlarning iqtidorini, shu jumladan, mediasavodxonlik va axborot madaniyatini shakllantiruvchi asosiy shaxslar bo'lib hisoblanishi bilan ahamiyatlidir.

Guliston davlat pedagogika instituti
Rektori J.X.KARSHIBAYEV

6. “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015 y. 49-son, 611-modda.

7. “Parlament nazorati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2016 y. 15-son, 141-modda.

MEDIAMAKONDA INSON KAPITALIGA TA’SIR QILUVCHI OMILLAR

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich

Guliston davlat pedagogika instituti dotsenti

Globallashuv muhiti bugungi kunda g‘oyalar aniq va sog‘lom, yetuk va insonparvar, e’tiqodi butun, qadriyatlari yuksak shaxslarni, bugungi o‘ta tezkor zamonda har qanday yot g‘oyalarga qarshi kurashuvchan, mafkuraviy immuniteti barqaror shakllangan shaxslarni tarbiyalash masalasi borasida jiddiy fikrlashni taqozo etmoqda. Bu haqda, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: “O‘zbekistondagi har bir fuqaro, qaysi lavozimda ishlashidan qat’i nazar, avvalo tarbiyachi ekani, farzandlarimiz taqdiri uchun har birimiz mas’ul ekanligimizni anglash tobora kuchaytirilmoqda”[1.27]. Zero, o‘zbek xalqi uzoq va boy tarixga, yuksak madaniyat va ma’naviyatga, jahoniy e’tirofga sazovor bo‘lgan buyuk ajdodlarga voris xalqdir. O‘zbek xalqi o‘zining tarixini, ma’naviy qadriyatlari va milliy an’analarini yosh avlod ongiga singdirish, ularni adolat, halollik, el-yurtga sadoqat, mardlik, millat sha’nini va g‘ururini himoya qilishdek olijanob fazilat sohibi sifatida Vatanning kelajagi va istiqboli uchun daxldorlik hissi bilan yashashni o‘ziga sharaflı burch sifatida vijdonan his etib yashaydi.

Tarbiya insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo‘lgan ijobiy fazilatlarini namoyon etuvchi beqiyos kuchdir. Aynan tarbiya tufayli insonda go‘zal odob-axloq fazilatlarini shakllanib, insonni jamiyatdagi mavqeini belgilab beradi. “Eng qadimgi va abadiy qadriyat sifatida tarbiya insonning qalb bezagi hisoblanadi. Shu bois, jamiyat hayotida tarbiyaga bo‘lgan munosabat nihoyatda mas’uliyat bilan yondashishni taqozo etadi”[2.3].

Ma’lumotlarga qaraganda, bugungi kunda “1980-yilda tuzilgan CNN (The Cable News Network) kompaniyasi 24 soat davomida axborot uzatish bilan shug‘ullanadi. Hozirda juda mashhur bo‘lgan CNN tarkibida yangilik, axborot tarqatish, uzatish bilan shug‘ullanadigan 14 ta kabel va sputnik kanallari mavjud bo‘lib, 2 ta radiostantsiya, 6 ta internet sayti va xorijiy mamlakatlardagi 37 ta byuro samarali, tizimli va sifatli faoliyat ko‘rsatmoqda. CNN yangiliklari, axborotlari 38 ta kosmik yo‘ldosh signallari yordamida butun dunyoga uzatiladi, tarqatiladi, uni 212 mamlakatdagi 1,5 milliard odam bir vaqtning o‘zida uzluksiz, sifatli tarzda yangilik va axborotlarni ko‘rish shart-sharoit va imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bi-bi-si eshittirishlar korporatsiyasiga (British Broadcasting Corporation, BBC) esa, 20 dan ortiq telekanal va 14 ta radiokanal, bir qator saytlar va 40 yaqin jurnallar tegishli bo‘lib, ular ham ayni shu davr talablariga javob bergan holda juda sifatli faoliyat yuritadi. VVS dunyo bo‘ylab 40 dan ortiq tillarda turli xil mazmundagi, sifatli eshittirishlar olib boradi va dunyo afkor ommasiga taqdim etadi. Reyter axborot agentligida dunyoning 91 mamlakatida 14 000 ta xodim, shu jumladan, 2300 ta jurnalist, fotomuxbir va videooperatorlar ishlaydi. Reyter agentligi dunyoning turli mamlakatlarida 197 ta byurosiga ega. Agentlik xabarlarini bilan har kuni 1 milliard odam tanishadi. Ushbu misollar globallashuv jarayonida shaxs siyosiy madaniyatining shakllanishida OAVning ta’sir doirasi tobora oshib borayotganligini ko‘rsatadi”[3]. Yuqorida keltirilgan ma’lumotlardan kelib chiqadaigan xulosa shuki, hozirda global miqyosdagi maydon shakllangan, bu esa, o‘z navbatida, dunyo xalqlari madaniyatlarining almashinuviga olib kelmoqda.

2020-yilning fevral oyigacha bo‘lgan ma’lumotlarga ko‘ra, foydalanuvchilarning soni bo‘yicha Facebook ijtimoiy tarmog‘i yetakchilik qilmoqda. Bugungi kunda tarmoqdan 2,5 milliard inson ro‘yxatdan o‘tgan hamda foydalanuvchilar soni bir yilda 8 foizga o‘sgan. Ijtimoiy tarmoqning daromadi ham shunga yarasha bo‘lib, “2019-yilda 70,697 milliard AQSh dollarini tashkil etgan va 2018-yilga nisbatan 27 foizga ko‘paygan. Reklamadan tushgan mablag‘ 69,655 milliard dollarni

tashkil etgan. Undan keyingi o‘rinlarda Twitter bo‘lib, unda 336 milliondan ortiq foydalanuvchi bo‘lib, ular har kuni 500 million tvit e‘lon qiladilar. MySpace (255 million foydalanuvchi), Odnoklassniki (205 milliondan ortiq foydalanuvchi), Windows Live Spaces (120 million foydalanuvchi) ijtimoiy tarmoqlarini keltirish mumkin”[4].

Shunday ekan, yoshlarimiz ongi, tafakkurini yot va zararli ta’sirlardan asrash, ularni ezgu yo‘lga yo‘naltirish bugunning dolzarb vazifalaridan biridir. “Mobil telefon endi oddiy aloqa vositasi emas, ko‘pincha yot mafkurani tarqatadigan qurolga aylanmoqda. Ma’naviyatimizga mutlaqo begona bo‘lgan zararli g‘oyalar chegarani buzmasdan, bildirmasdan xonadonimizga, jamiyatimizga kirib kelayapti. Bularning barchasi biz uchun ogohlik qo‘ng‘irog‘i bo‘lib yangrash zarur. Biz - g‘ururi baland xalqmiz. Mana shu boyligimizni yo‘qotib qo‘ymasligimiz kerak”[5], - deydi Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev. Hozirgi davrda dunyoning ko‘plab mamlakatlari axborot sohasida milliy xavfsizlik va barqaror taraqqiyotni ta’minlash borasida salmoqli ishlarni amalga oshirmoqda. “Kimki axborotga ega bo‘lsa, u, dunyoga egalik qiladi”, - degan fikr ko‘pchilik siyosatshunoslar tomonidan e’tirof etilgan. Shunday ekan, bugungi kunda mamlakatimizning har bir fuqarosida OAVda berilayotgan axborotlardan oqilona foydalana olish malakasi va ko‘nikmalarini shakllantirish hayotiy-amaliy ahamiyatga ega.

2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida ham mamlakatning yutuqlari borasida xalqaro ommaviy axborot vositalarida va xalqaro mediamakonida muntazam maqolalar chop etib borish, mamlakat erishgan yutuqlarni keng jamoatchilikka targ‘ib qilish uchun brifinglar, davra suhbatlari, konferentsiya va seminarlar muntazam o‘tkazib borish, AQShning yetakchi tahliliy institutlari, “aql markazlari” bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, xalqaro maydonda O‘zbekistonning ijobiy imijini ilgari suradigan xorijiy ommaviy axborot vositalari bilan O‘zbekiston haqidagi batafsil mualliflik materiallarini davriy asosda nashr etish kabi vazifalarni amalga oshirish belgilab qo‘yilgan.

Dunyo mediamakoniga ommaviy axborot vositalari orqali chiqish mumkin bo‘lgan hozirgi zamonda, axborotning xolisligi, to‘g‘riligi mamlakatlarning xalqaro maydondagi imijiga ta’sir qiladi. Shu jihatdan axborot siyosatida xatoga yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi. Ayniqsa, bu yoshlar ongi va dunyoqarashi masalasi haqida gap ketganda axborot makonidagi turli xil zararli ma’lumotlardan saqlash mexanizmini ishlab chiqish juda muhimdir. Virtual makondan yog‘ilayotgan axborot oqimi ham shunchalik ko‘pki, uning qaysi biri foydali, to‘g‘ri va qaysi biri g‘arazli ekanligini ajratib olishga har bir yigit-qiz ham qodir emas. Shu sababdan, xalq ta’limi va professional ta’lim tizimining tegishli darsliklariga axborot madaniyati hamda media savodxonlik mazmuniga doir mavzularni kiritish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Ommaviy axborot vositalarida, xususan, internetda jamiyatning ma’naviy taraqqiyoti, shaxsning, ayniqsa, hali ongi shakllanib ulgurmagan yosh bo‘g‘inlarning dunyoqarashiga, g‘oyaviy tarbiyasiga o‘ta salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi manbalar, afsuski, oz emas.

Onlayn tizimi materiallarining ma’lum bir qismi, asosan, noxolis, shubhali ko‘rinishda bo‘lib, axloqiy buzuvchilik, tajovuzkorlik va zo‘ravonlikka undaydi. “Kompyuter tizimlaridagi ma’lumotlarga ta’sir o‘tkaza oladigan aniq huquqiy-me’yoriy hujjatlarning yo‘qligi esa, Internet sahifalarida ochiqdan-ochiq millatchilik, irqchilik va fashizm g‘oyalari targ‘ib etilib, behayolik va zo‘ravonlik ko‘rinishlari aks etgan suratlar, giyohvand va portlovchi moddalarni tayyorlash bo‘yicha ko‘rsatmalarining bemalol joylashtirilishiga imkon yaratmoqda”[6.172].

Internet sahifalarida ochiqdan-ochiq millatchilik, irqchilik, behayolik va zo‘ravonlik ko‘rinishlarini o‘zida aks ettirayotgan bunday urinishlar barchamizdan muntazam sezgir va ogoh bo‘lishni taqozo etmoqda. Mana shunday salbiy holatlarni har tomonlama chuqur tahlil qilib borish, fuqarolarimizning ijtimoiy faolligini har tomonloma kuchaytirish, turli xil ijtimoiy toifa va guruhlarning qiziqish va intilishlarini xolisona yoritish, jaholatga qarshi ma’rifat g‘oyasi asosida fuqarolarimizni birlashtirish dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Zero, mana shunday salbiy holatlar insonni shubha va gumonlar girdobiga tushib qolganida mas’ullik va javobgarlikdan voz kechishga undaydi. Natijada, u noto‘g‘ri qarorlar qabul qiladi, qarorlar qabul qilish masalasida texnik vositalarni haddan ziyod ideallashtirib yuboradi. Aniq bilimlar qimmatining pasayishi uning tezda eskirishidan farqli o‘laroq, insonni “inson mulki”ning muntazam ravishda yangilab va

to'ldirib borishi, axborotlashgan madaniyatning shakllantirish zaruratiga olib keladi. Biroq vaziyatni izga solish uchun inson etarli darajada asosga ega bo'lmog'i zarur, bu holat insonning jamiyatda tutgan o'z o'rnini va faoliyati mazmunini anglab etishiga imkon beruvchi barqaror identifikatsiyasiz bo'lishi mumkin emas.

Ana shunday sharoitda yoshlarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, ularning hayotiy ehtiyoji va maslagini aniq belgilab olishga ko'mak beradigan omil – ijobiy va ijodiy ma'naviyatga ehtiyojning yanada ortishi shubhasizdir.

Bu jarayonlarga ta'sir etayotgan salbiy omillarni ilmiy-nazariy tahlil etish asosida jamiyat va shaxs hayotida ko'zga tashlanayotgan ijtimoiy inertsia, shaxsning begonalashuvi, deindividualizatsiya, marginallik kabi holatlarning "shaxs" – "jamiyat" va "ma'naviyat" kontekstida ilmiy-nazariy tahlil etish tadqiq etilayotgan mavzuning mohiyatini yanada chuqur ochib berishga xizmat qiladi.

Dunyo miqyosida ikki milliarddan ortiq yoshlarning tafakkurini har tomonlama rivojlantirish borasida aksariyat davlatlar va xalqaro tashkilotlarda yoshlar masalasi borasida bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. "BMT dunyo mamlakatlarida siyosiy makon ochilishini kuzatish uchun "Siyosatda yoshlar indeksi"ni ishlab chiqadi. Ushbu jarayon yosh avlod vakillarining talabidir"[7]. Bugungi kunda dunyoda yuz berayotgan globallashuv va uning shiddati, axborot oqimining yoshlar ongiga ta'siri, bu borada ushbu axborotlarning u yoki bu darajasi yoshlarni innovatsion - kreativ fikrlashga yo'naltiradi va aksincha, salbiy axborot esa, buzadi. Yoshlar siyosiy madaniyati yetarlicha shakllanmagan joyda siyosiy bo'shliq hosil bo'ladi. Bu esa oxir - oqibat jamiyatda "Ommaviy madaniyat", "Olomon madaniyati" degan yot mafkura va qarashlarning shakllanishiga olib keladi. Shuning uchun biz yoshlar ongida "Ommaviy madaniyat" ga bo'lgan xohishlar, moyilliklarning vujudga kelmasligi uchun doimo yoshlar bilan ishlash, ular o'rtasida mutolaa madaniyatini hamda shu vatanga dahldorlik hissini orttirishga harakat qilishimiz zarur. Shundagina mamlakat ertasi bo'lgan yoshlarni "boy berilgan yoshlar" qatlamidan saqlab qolishimiz mumkin. Bu borada, ya'ni "boy berilgan yoshlar" qatlami vujudga kelib bo'lgan ayrim davlatlar endi nima qilarini bilmay turgan paytda, biz yoshlarimizni "Ommaviy madaniyat", "Olomon madaniyati"ning ta'siridan saqlashimiz har birimizning ma'naviy burchimizdir.

Mana shunday illatlardan, har xil tahdidlar, begona g'oyalar ta'siridan yoshlarimizni asrab-avaylash maqsadida Oliy Majlis yuqori palatasi, ya'ni Senatning 2022-yil 4-fevralda bo'lib o'tgan 23-yalpi majlisida internetda yoshlar va voyaga yetmaganlar uchun milliy kontentni yo'lga qo'yish, ularning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishi va ularni zararli, foydasiz axborotdan himoya qilish to'g'risida Vazirlar Mahkamasiga parlament so'rovi yuborishga qaror qilindi. Manbalarga ko'ra, mamlakatimizda hozirgi vaqtda "Telegram"da 18 mln, "Odnoklassniki"da 16,7 mln, "Facebook"da 4,7 mln, "Instagram" da 3,7 mln, "LinkedIn"da 288 ming, "Twitter"da 51,6 ming va "V-kontakte" kabi ijtimoiy tarmoqlarda 2,6 mln foydalanuvchi bo'lib, ularning katta qismini yoshlar tashkil qilmoqda. Aytilishicha, internet tarmoqlari, xususan, ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan buzg'unchi ma'lumotlar, turli g'arazli g'oyalar, yoshlar odob-axloqi, ma'naviyatini yemiruvchi illatlar mamlakat aholisining barchasini birdek xavotirga solmoqda. Shu sababdan, o'quvchi, talaba-yoshlar va ayniqsa, uyushmagan yoshlarning ongiga juda katta putur yetkazishi mumkin bo'lgan behayolikni tarqatuvchi, diniy murosasizlikni keltirib chiqaruvchi, turli ko'ngilochar onlayn o'yinlar, totalizatorlar, oilaviy me'yorlarni rad etadigan hamda jamiyatda, fuqarolar o'rtasida zararli va axloqsiz g'oyalarni yoyadigan kontent va saytlarga qarshi tura olish har bir fuqaroning muhim vazifasidir. Avvalroq, shu tashabbusga o'xshash taklifni "Milliy tiklanish" demokratik partiyasi hamda "Adolat" sotsial-demokratik partiyalari ham O'zbekistonda TikTok ijtimoiy tarmog'i faoliyatini butunlay bloklashni yoqlab chiqqan edi. Darhaqiqat, bugungi yoshlar "tiktok"lik talvasasi holatida tasvirga olayotgan har xil video kontentlar ichida o'zga shaxslar hayotiga daxl va qo'rquv soluvchi ma'nosiz kadrlarning ham ortib borayotgani ushbu masalaga har doimgidanda jiddiy yondashish kerakligini anglatmoqda.

Ushbu ahamiyat qaratilishi lozim bo'lgan masala yuzasidan 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasiga binoan, 2022-yil oxirigacha mamlakatimizda milliy ijtimoiy tarmoq va messengerlar yaratiladi hamda ular to'plagan auditoriyaga qarab soliq

imtiyozlari berilishi ko'zda tutilmoqda. Bundan tashqari, joriy yilning noyabr oyiga qadar axborot sohasini tartibga solish maqsadida, "Axborot kodeksi" loyihasining ishlab chiqilishi ko'zda tutilgan.

Biz tadqiq va tahlil etgan paragraf bo'yicha quyidagi xuloslarga kelindi:

- XXI asr axborot asrining yoshlar siyosiy madaniyatining shakllanishida ijobiy ta'sir kuchiga ega bo'lsa-da, ayrim OAV, internet tarmoqlari orqali uzatilayotgan ma'naviyatimizga zid bo'lgan ma'lumotlarning yoshlar ma'naviy ongiga salbiy ta'siri mavjud;

- ommaviy axborot vositalarining yoshlar siyosiy madaniyatiga salbiy tahdidlari sifatida g'araz maqsadlarda amalga oshirilayotgan tashqi g'oyaviy ta'sirini tadqiq va tahlil etish dolzarb hisoblanadi;

- bugungi kunda globallashtirish jarayoni shaxs siyosiy madaniyatining shakllanishida OAVlar ta'sir doirasi tobora oshib bormoqda.

Foydanilgan adabiyotlar:

1. Bekmurodov M., Quronboyev Q., Tangriyev L. Harakatlar strategiyasi asosida jadal taraqqiyot va yangilanish sari. – T.: 2017. – B. 27.

2. <http://xs.uz/uzkr/post/facebook-fojdanuvchilari-soni-25-milliardga-etdi>

3. Prezident Shavkat Mirziyoyev 2021-yil 19-yanvar kungi ma'naviyat mavzusidagi ma'ruzası. <https://kun.uz/uz/news/2021/01/20/shavkat-mirziyoyev-yoqolib-borayotgan-urf-odatlar-va-ajrimlar-haqida-gapirdi>

4. Shamsiyeva I. Yosh avlod ma'naviy rivojiga internetning ta'siri va axborot psixologik xavfsizlik muammosi // Ijtimoiy fikr – inson huquqlari. 2007. № 1. -B.172-173.

FAOL FUQAROLIK TUYG'USINING RIVOJLANISHIDA ADABIYOT VA MEDIA SAVODXONLIGI INTEGRATSIYASINING AFZALLIKLARI

Pardayeva Zulfiya Jo'rayevna

JizzaxDPU professori, filologiya fanlari doktori

Ko'pgina tadqiqotchilar muloqot, hamkorlik, axborot savodxonligi va moslashuvchanlik kabi XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishda adabiyot va mediasavodxonlikni birlashtirish muhimligini ta'kidlamogda. Ushbu ko'nikmalar bugungi raqamli va o'zaro bog'liq dunyoda tobora muhim ahamiyat kasb etmogda. Kontseptuallashtirish nuqtai nazaridan adabiyotlarda mediasavodxonlik ta'limining uchta muhim jihati keng muhokama qilinadi. Birinchidan, voqelikning tasviri (yoki konstruktsiyasi) sifatida ommaviy axborot vositalarining mohiyati, ikkinchidan, mediasavodxonlik dekonstruktsiyani (tanqidiy qabul qilish) va qurilishni (faol ishlab chiqarish), uchinchidan, mediasavodxonlik - bu jamoaviy tajriba bo'lib, uning yordamida odamlar guruhning tushunchalari va manbalariga kirish huquqiga ega bo'ladilar va bilim tanqidiy tadqiqotlar va dialoglar orqali faol yaratiladi.

Tadqiqotlar metodologiyasiga ko'ra fuqarolar o'zlari xohlagan narsani tanlashlari uchun mediasavodxonlik va ma'noni anglash qobiliyati zarur. Ayres (1962) ta'kidlaganidek, demokratiyaning mohiyati axborotni tarqatish, jamoatchilik muhokamasi va hal qilish jarayonida yotadi. Kortés (1992) ham ommaviy axborot vositalari beshta narsani o'rgatadi deb hisoblaydi: ma'lumot berish; g'oyalarni tartibga solish; qadriyatlarni yaratish, mustahkamlash, o'zgartirish va munosabat umidlarni shakllantirish".¹

O'zbekistonning zamonaviy sharoitida faol fuqarolik tuyg'usining rivojlanishi targ'ibot texnologiyalari yutuqlari bilan chambarchas bog'liq. Ushbu bog'liqlik, garchi tez-tez muhokama qilinsa ham, raqamli vositalar, ijtimoiy media platformalari va an'anaviy targ'ibot mexanizmlari yosh aholining fuqarolik ongini shakllantirish uchun birlashadigan chorrahani taqdim etadi.

Birinchidan, raqamli platformalarning paydo bo'lishi axborot va mafkuralarni tarqatishda inqilob qildi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarni jalb qilish va fuqarolik faolligini oshirishning

¹ <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/20471734211061487>

	MA'NAVIYATGA TA'SIRI.....	
44.	<i>Gulnoza Abdullayeva.</i> VIRTUAL O'YINLARNING TAHDID YOKI IMKONIYAT SIFATIDA NAMOYON BO'LISHINING IJTIMOYIY-FALSAFAVIY AHAMIYATI.....	118
	3-sho'ba: YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY MEDIAMAKON VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATNI BARPO ETISH: MUAMMO VA YECHIMLAR	
45.	<i>Rajabov Xabibullo Ibodullaevich.</i> ДАВЛАТНИНГ АХБОРОТ СИЁСАТИ ЖАМИЯТ ҲАЁТИНИ ДЕМОКРАТЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА	120
46.	<i>Safarov Botir Norboyevich.</i> YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY MEDIAMAKON VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATNI BARPO ETISHDA OAV O'RNI.....	123
47.	<i>Ataxanov Baxtiyor Turabayevich.</i> MEDIA-AXBOROT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH VA RIVOJLANTIRISHDA O'ZBEKISTON BELARUS BILAN HAMKORLIGI.....	128
48.	<i>Karshiyev Baxtiyor Egamkulovich., Po'latova Nigora.</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA MEDIATA'LIMNING ZARURATI.....	131
49.	<i>G'aybullayev O'rozali Alisher O'g'li.</i> O'ZBEKISTONDA AXBOROT XAVFSIZLIGI SIYOSATI.....	133
50.	<i>Baxtiyor Ataxanov.</i> MEDIA-AXBOROT MAKONIDAGI AXBOROT XURUJLARINING YOSHLARGA TA'SIRI.....	135
51.	<i>Saidkulov Nuriddin Akramkulovich.</i> MEDIAMAKONDA INSON KAPITALIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR.....	137
52.	<i>Pardayeva Zulfiya Jo'rayevna.</i> FAOL FUQAROLIK TUYG'USINING RIVOJLANISHIDA ADABIYOT VA MEDIA SAVODXONLIGI INTEGRATSIYASINING AFZALLIKLARI.....	140
53.	<i>Rajabov Xabibullo Ibodullaevich.</i> УЧИНЧИ РЕНЕССАНСНИ БАРПО ЭТИШДА ГЛОБАЛ АХБОРОТ МАКОНИНИНГ ТАЪСИР ИМКОНИЯТЛАРИ.....	142
54.	<i>Parvina Rahmonova.</i> HOZIRGI GLOBALLASHUV JARAYONI MEDIA MAKONDA DINIY VA MAFKURAVIY TAHDIDLAR.....	144
55.	<i>Ibragimov Murodjon Buxodirovich.</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЁШЛАР ТАШКИЛОТЛАРИ ФАОЛИЯТИ РИВОЖИДА ЖАМОАТЧИЛИК БИЛАН АЛОҚА ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ.....	146
56.	<i>Ataqulov Qahramon Iskandar o'g'li.</i> MINTAQAVIYLASHUV JARAYONLARIDA ILMIY-TEXNIKAVIY SALOHİYAT OMILI.....	149
57.	<i>Xalilov Jamoliddin Sodiqovich.</i> IJTIMOYIY FALSAFADA "RADIKALIZM" TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHİYATI VA UNING SHAKLIY KONSTANTALARI.....	151
58.	<i>Xaqqulov Komil Yusupovich.</i> AXBOROTNING JAMIYATDAGI TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI.....	155
59.	<i>Ismoilov Najmiddin Boysoatovich.</i> ҲОЗИРГИ ДАВРДА БОРОТЛАШУВ ЖАМИЯТИДА ИЛМИЙ БИЛИМЛАРНИНГ ТЕГРАЦИОН РОЛИ.....	158
60.	<i>Kenjayeva Muhayyo Abdumurodovna.</i> O'QUVCHILARDA LINGVISTIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TECHNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	161
61.	<i>Shaxzod Xayitбоев.</i> АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ ИЖТИМОЙИЙ ФУНКЦИЈАСИ.....	163

MEDIAMAKONDA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY MUAMMOLARI

mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

MATERIALLARI TO'PLAMI

15-16 may 2024-yil

Nashriyot muharriri: Mohira YULDASHEVA
Texnik muharrir: Baxtiyor YAKUBOV
Sahifalovchi-dizayner: Shohida MUQUMOVA

“Ziyo nashr-matbaa” nashriyoti

Manzil: 120100 Guliston sh., O‘zbekiston ko‘chasi 8-uy.

Tel: (67) 227-63-09

Nashriyot litsenziyasi № 880921, 14.08.2020-y.

Bosishga ruxsat etildi 07.05.2024-y.

Qog‘oz bichimi 60x84 1/16. Ofset qog‘ozi.

Hisob nashriyoti tabog‘i 37,5. Shartli bosma tabog‘i 37,75.

Adadi 100. Buyurtma № 302.

“Sirdaryo Print” mas’uliyati cheklangan jamiyatida chop etildi.

Manzil: Sirdaryo sh., O‘zbekiston ko‘chasi, 92-uy.

